विश्वास सेतू

प्रत्येक घडाचा व्यवहार, प्रत्येक रुपयाची हमी.

नाशिकच्या द्राक्ष उत्पादकांसाठी शेतकरी–व्यापारी विश्वास आणि पेमेंट हमी उपक्रम

भागधारक माहिती पुस्तिका

सादरकर्ते	भगवान सहाणे, उपक्रम प्रमुख
क्षेत्र	नाशिक जिल्हा, महाराष्ट्र
आवृत्ती	१.० · ऑक्टोबर २०२६
संपर्क	+९१ ७०२०९ ०५८८७ · bhagwansahane89@gmail.com

शेतकऱ्यांच्या उत्पन्न सुरक्षेसाठी नागरिक उपक्रम

अनुक्रमणिका

१. या पुस्तिकेविषयी ३
२. उपक्रम प्रमुखांचे मनोगत ४
३. विश्वास सेतू एका दृष्टिक्षेपात ५
४. जमिनीवरील वास्तव : समस्या ६
५. समस्या का कायम आहे ८
६. उपाय : विश्वासाचे पाच स्तर ९
७. व्यवहार कसा होतो १०
८. व्यापारी विश्वास गुणांक ११
९. पेमेंट हमी १२
१०. तुमच्यासाठी याचा अर्थ १३
११. सुरक्षा : कायदा, गोपनीयता आणि न्याय १५
१२. तंत्रज्ञान १६
१३. नाशिक पायलट आणि पुढील वाटचाल १७
१४. परिणाम, खर्च आणि शाश्वतता १८
१५. जोखीम आणि व्यवस्थापन १९
१६. नेहमी विचारले जाणारे प्रश्न २०
१७. सहभागी कसे व्हावे २१
१८. संदर्भ २३

१. या पुस्तिकेविषयी

ही पुस्तिका **विश्वास सेतू** या नागरिक उपक्रमाची ओळख करून देते. नाशिकमधील प्रत्येक द्राक्ष उत्पादक शेतकऱ्याला व्यापाऱ्याला केलेल्या प्रत्येक विक्रीचे पूर्ण पैसे ठरलेल्या वेळेत मिळावेत, हा या उपक्रमाचा उद्देश आहे.

ज्यांच्या सहकार्याशिवाय हा उपक्रम पुढे जाऊ शकत नाही अशा सर्वांसाठी ही पुस्तिका आहे : द्राक्ष उत्पादक शेतकरी, व्यापारी व निर्यातदार, महाराष्ट्र राज्य द्राक्ष बागायतदार संघ, शेतकरी उत्पादक कंपन्या व सहकारी संस्था, सामायिक सेवा केंद्र (सीएससी) चालक, बँका, पोलीस, बाजार समिती आणि जिल्हा प्रशासन.

ही पुस्तिका कशी वाचावी

- प्रकरण १० **तुमच्यासाठी याचा अर्थ** मध्ये प्रत्येक घटकासाठी स्वतंत्र माहिती आहे. थेट तुमच्या गटाचे पान पाहा.
- प्रकरण १७ मध्ये **सहभाग इच्छापत्र** आहे. ते भरून प्रत्यक्ष किंवा व्हॉट्सॲपवर फोटो काढून परत पाठवता येईल.
- मागील फसवणूक प्रकरणांची सर्व माहिती प्रसिद्ध बातम्या व अधिकृत स्रोतांमधून घेतली आहे. त्यांची यादी प्रकरण १८ मध्ये आहे.
- पायलटची उद्दिष्टे आणि खर्च हे प्रस्ताव आहेत; त्यावर चर्चा व सूचनांचे स्वागत आहे.

महत्त्वाच्या संज्ञा

संज्ञा	अर्थ
सौदा पत्र	शेतकरी व व्यापारी यांच्यातील डिजिटल लेखी करार
व्यापारी पासपोर्ट	पडताळणी झालेल्या व्यापाऱ्याची डिजिटल ओळख व QR कोड
विश्वास गुणांक	व्यापाऱ्याच्या पेमेंट इतिहासावर आधारित ० ते १०० गुण
एस्क्रो खाते	बँकेकडे सुरक्षित ठेवलेली रक्कम, जी अटी पूर्ण झाल्यावरच दिली जाते
बँक गॅरंटी	व्यापाऱ्याने पैसे न दिल्यास बँकेने ते देण्याची लेखी हमी
ई-नॅक (e-NACH)	ठरलेल्या तारखेला खात्यातून आपोआप रक्कम कापण्याची बँकेला दिलेली परवानगी
यूपीआय रिझर्व्ह पे	यूपीआयद्वारे स्वतःच्या खात्यात रक्कम राखीव ठेवण्याची सुविधा
डिजिलॉकर	शासनाची डिजिटल कागदपत्र सेवा
ॲग्रिस्टॅक फार्मर आयडी	शासनाने शेतकऱ्याला दिलेला डिजिटल ओळख क्रमांक
सीएससी	सामायिक सेवा केंद्र (गावातील डिजिटल सेवा केंद्र)
एफपीओ	शेतकरी उत्पादक संस्था / कंपनी
डीपीडीपी कायदा	डिजिटल वैयक्तिक माहिती संरक्षण कायदा, २०२३

२. उपक्रम प्रमुखांचे मनोगत

मी नाशिकमध्येच जन्मलो आणि वाढलो. द्राक्षबागेची मागणी काय असते हे मी जवळून पाहिले आहे : वर्षभर छाटणी, फवारणी, मजुरी आणि कर्जाचे हप्ते, आणि या सगळ्याची भरपाई केवळ काही आठवड्यांच्या काढणीतून. आणि हेही पाहिले आहे की एखादा व्यापारी क्रेट भरतो, थोडी आगाऊ रक्कम आणि एक धनादेश हातात ठेवतो आणि पुन्हा कधीच दिसत नाही. धनादेश वटत नाही, फोन बंद होतो आणि शेतकऱ्याचा पुढचा हंगाम पोलीस ठाणे व न्यायालयाच्या चकरांमध्ये जातो.

गेल्या बारा वर्षांहून अधिक काळ मी सरकारी व बँकिंग डिजिटल प्लॅटफॉर्मवर काम करत आहे : इलेक्ट्रॉनिक केवायसी, ऑनलाइन पेमेंट प्रणाली आणि माहिती-संरक्षण अनुपालन. अशा फसवणुकीला आळा घालणारी साधने आज भारतात उपलब्ध आहेत. खात्रीशीर ओळख, रक्कम राखून ठेवण्याची सुविधा, बँक गॅरंटी आणि ई-स्वाक्षरी या गोष्टी बँका आणि शासन रोज वापरतात. त्या फक्त अजून द्राक्षबागेपर्यंत पोहोचलेल्या नाहीत.

विश्वास सेतू त्या तिथे पोहोचवतो, एका साध्या नियमाने : **माल बागेतून निघण्यापूर्वीच व्यापाऱ्याचे पैसे सुरक्षित केले जातात.** यामुळे व्यापारी बाजूला होत नाहीत आणि भाव ठरवण्याची पद्धतही बदलत नाही. उलट प्रामाणिक व्यापाऱ्यांनाही त्यांच्यासोबत सर्वत्र जाणारी प्रतिष्ठा मिळते आणि त्यांचेही संरक्षण होते.

हा सेतू एकटा कोणताही माणूस किंवा कार्यालय उभा करू शकत नाही. ही पुस्तिका वाचणाऱ्या प्रत्येक शेतकरी, व्यापारी, संघटना, बँक, अधिकारी आणि नागरिकाला मी विश्वासाचा हा सेतू उभारण्यासाठी सहभागी होण्याचे आवाहन करतो.

भगवान सहाणे

उपक्रम प्रमुख, विश्वास सेतू · नाशिक

३. विश्वास सेतू एका दृष्टिक्षेपात

> **द्राक्ष बागेतून माल निघण्यापूर्वीच व्यापाऱ्याचे पैसे सुरक्षित, म्हणजे गायब होणाऱ्या खरेदीदारामुळे नाशिकच्या शेतकऱ्याचे वर्षभराचे उत्पन्न कधीही बुडणार नाही.**

५८,३६७ हे.	₹१८.६९ कोटी	२४ → ५९३	₹०
नाशिक जिल्ह्यातील द्राक्ष क्षेत्र	३ आठवड्यांत आलेल्या तक्रारी (२०२० पोलीस मोहीम)	तक्रारी : संपूर्ण २०१९ विरुद्ध २०२० चे ३ आठवडे	शेतकऱ्यांसाठी खर्च, कायमचा

मुद्दा	सारांश
समस्या	व्यापारी बांधावरच उधारीवर (साधारण १५ दिवसांच्या मुदतीवर) द्राक्षे खरेदी करतात. दरवर्षी काही जण उशिरा पैसे देतात, कमी देतात किंवा गायब होतात. शेतकऱ्याकडे खरेदीदाराची खात्रीशीर ओळख, लेखी करार किंवा जलद वसुलीचा मार्ग नसतो.
उपाय	पाच स्तर : पडताळणी झालेला **व्यापारी पासपोर्ट**, सतत अद्ययावत **विश्वास गुणांक**, डिजिटल **सौदा पत्र**, माल भरण्यापूर्वी **पेमेंट हमी** आणि थकबाकीवर स्वयंचलित **कारवाई**.
कसे	संपूर्णपणे सार्वजनिक डिजिटल व्यवस्थांवर आधारित : ॲग्रिस्टॅक फार्मर आयडी, डिजिलॉकर, यूपीआय व ई-नॅक, बँक एस्क्रो व डिजिटल बँक गॅरंटी, सीएससी केंद्रे आणि मराठीतील व्हॉट्सॲप.
पायलट	जानेवारी ते एप्रिल २०२७ चा द्राक्ष हंगाम; निफाड, दिंडोरी व नाशिक तालुके : १,००० शेतकरी, १५० व्यापारी, ३,००० सौदे, ३० गावे.
खर्च	पायलट हंगामासाठी सुमारे ₹११ लाख. त्यानंतर व्यापाऱ्यांकडून अल्प शुल्कातून स्वावलंबी; शेतकऱ्यांना कधीही शुल्क नाही.
अपेक्षा	बागायतदार संघाचा पाठिंबा व सभासदांपर्यंत पोहोच; विश्वस्त व एस्क्रो भागीदार; पोलीस व प्रशासनाचे सहकार्य; सर्वप्रथम पडताळणी करून घेण्यास तयार व्यापारी.

४. जमिनीवरील वास्तव : समस्या

नाशिकमध्ये सुमारे **५८,३६७ हेक्टर** क्षेत्रावर द्राक्षबागा आहेत : निफाड सुमारे २२,००० हे., दिंडोरी १५,७५८ हे., नाशिक ११,६७१ हे. आणि चांदवड ५,१४८ हे., तसेच बागलाण व कळवण येथे काही क्षेत्र. २०२५–२६ मध्ये सुमारे १.४ लाख टन द्राक्षांची निर्यात झाली, परंतु बहुतेक उत्पादन देशांतर्गत व्यापाऱ्यांना बांधावरच विकले जाते आणि ते ट्रकने इतर राज्यांत पाठवले जाते.

आज बांधावरचा व्यवहार कसा होतो

- व्यापारी किंवा त्याचा एजंट बाग पाहतो आणि प्रति किलो भाव सांगतो. सौदा तोंडीच होतो.
- बहुतेक वेळा व्यापारी स्वतःचे काढणी व पॅकिंग मजूर आणतो. द्राक्षांचे वजन शेतात किंवा जवळच्या वजनकाट्यावर होते.
- जागेवर थोडी रोख आगाऊ रक्कम दिली जाते. उरलेले पैसे रोख, धनादेश किंवा बँक हस्तांतरणाने साधारण १५ दिवसांत देण्याचे आश्वासन दिले जाते.
- ट्रक त्याच दिवशी निघतो. शेतकऱ्याच्या हातात एक नाव, एक फोन नंबर आणि कधी कधी एक धनादेश एवढेच राहते.

नोंदवलेली प्रकरणे

वर्ष	ठिकाण	काय घडले	रक्कम
२०२६	दिंडोरी, निफाड, नाशिक	दोन वर्षे थकलेली रक्कम; ओझर पोलिसांनी व्यापाऱ्याला बिहारमधून शोधले; अटकेनंतर २० दिवसांत शेतकऱ्यांना पैसे परत	सुमारे ₹६५ लाख
२०२६	मिरज, सांगली	₹९०,००० आगाऊ दिले; उर्वरित रकमेचा धनादेश वटला नाही	₹२४.४ लाख
२०२५	विटा, सांगली	चार व्यापाऱ्यांनी ₹१२० व ₹६२ प्रति किलो दराने सुमारे १८,५०० किलो द्राक्षे नेली आणि पैसे दिले नाहीत	₹१५.८७ लाख
२०२४	लासलगाव परिसर	₹७३ व ₹५२ प्रति किलो दर ठरला; काही धनादेश, काही रोख देण्याचे आश्वासन; तीन शेतकऱ्यांची फसवणूक	₹१४.३३ लाख
२०२३	निफाड तालुका	५४ उत्पादकांना थोडी रोख आणि न वटणारे धनादेश; चार व्यापारी फरार	सुमारे ₹१.४० कोटी
२०२०	नाशिक परिक्षेत्र	पोलीस तक्रार मोहीम : ३ आठवड्यांत ५९३ तक्रारी; ९७ व्यापाऱ्यांवर गुन्हे; २१ दिवसांत ₹२ कोटी वसूल	₹१८.६९ कोटी

२०१९ मध्ये संपूर्ण वर्षात फक्त २४ फसवणुकीच्या तक्रारी नोंदल्या गेल्या, पण २०२० च्या मोहिमेत केवळ ३ आठवड्यांत ५९३ तक्रारी आल्या. याचा अर्थ, **बहुतांश नुकसान शेतकरी तक्रार न करताच सहन करतात.**

फसवणुकीच्या पाच ठरलेल्या पद्धती

पद्धत	कशी घडते
विश्वास जिंकणारी आगाऊ रक्कम	जागेवर दिलेल्या थोड्या रोख रकमेमुळे शेतकरी संपूर्ण माल देऊन टाकतो.
न वटणारा किंवा पुढच्या तारखेचा धनादेश	व्यापारी जिल्ह्याबाहेर गेल्यानंतर उर्वरित रकमेचा धनादेश वटत नाही.
गायब होणारी ओळख	फोन नंबर बदलतो; पत्ता कधीच पडताळलेला नसतो; अनेक व्यापारी परराज्यातील असतात.
एकाकडून अनेकांची फसवणूक	एकाच हंगामात एकच व्यापारी अनेक शेतकऱ्यांना फसवतो, कारण एका शेतकऱ्याचा अनुभव दुसऱ्याला दिसत नाही.
नंतर कमी पैसे	दर्जा खराब किंवा बाजार पडल्याचे कारण देऊन व्यापारी कमी पैसे देतो. लेखी सौदा नसल्याने शेतकरी ठरलेला भाव सिद्ध करू शकत नाही.

एका फसवणुकीची किंमत

एक एकर द्राक्षबागेसाठी छाटणी मजुरी, फवारणी, खते आणि कर्जावरील व्याज यात वर्षभर मोठी गुंतवणूक लागते आणि त्याचा संपूर्ण परतावा एकाच काढणीतून मिळतो. फसवणूक म्हणजे फक्त उत्पन्नाला उशीर नव्हे : त्यामुळे कुटुंबाला नवीन पीककर्ज किंवा खासगी कर्ज घ्यावे लागते, कर्ज थकते आणि प्रामाणिक व्यापाऱ्यांवरील विश्वासही कमी होतो.

हीच पद्धत जिल्ह्यातील कांदा, डाळिंब, टोमॅटो व भाजीपाला उत्पादकांनाही त्रास देते, आणि काढणी मजुरांनाही : २०२६ मध्ये एका मुकादमाने ३९ दिवसांच्या द्राक्ष काढणीनंतर सुमारे ₹२ लाख मजुरी अडवून ठेवली.

> **ट्रक बागेतून निघतो त्या क्षणी शेतकऱ्याने संपूर्ण हंगामाचा माल दिलेला असतो. त्याबदल्यात त्याच्या हातात असते फक्त एक नाव, एक फोन नंबर आणि कधी कधी एक धनादेश.**

५. समस्या का कायम आहे

बांधावरील द्राक्ष विक्री एका नियामक अंधारकोपऱ्यात आहे : ती कायदेशीर आहे, द्राक्षे विकण्याचा तोच मुख्य मार्ग आहे, आणि तरीही त्यात शेतकऱ्याच्या पैशांचे संरक्षण करणारी कोणतीही संस्था नाही.

मूळ कारण	शेतकऱ्यासाठी परिणाम
फळांसाठी व्यापारी परवाना बंधनकारक नाही	महाराष्ट्राने २०१६ मध्ये फळे व भाजीपाला बाजार समितीच्या नियंत्रणातून वगळला; २०२१ च्या सुधारणा विधेयकातही त्यांना व्यापारी परवान्यातून सूट आहे. कोणीही येऊन खरेदी करू शकतो.
बाजार आवाराबाहेर पैशांची सुरक्षा नाही	बाजार समितीच्या आवारात थकबाकी समितीमार्फत वसूल करता येते. बागेत मात्र असे संरक्षण नाही.
खात्री नसलेली, बदलता येणारी ओळख	व्यापारी फक्त नाव आणि फोन नंबरवरून ओळखला जातो; दोन्ही सहज बदलता येतात.
माहिती पुढे जात नाही	प्रत्येक शेतकऱ्याला फक्त स्वतःचा अनुभव माहीत असल्याने एकच व्यापारी डझनभर शेतकऱ्यांना फसवू शकतो.
लेखी, अंमलबजावणीयोग्य सौदा नाही	भाव, दर्जा आणि तारीख तोंडी ठरते, त्यामुळे वाद म्हणजे एकाचा शब्द विरुद्ध दुसऱ्याचा.
मंद व खर्चिक वसुली	पोलीस ठाण्याच्या वारंवार चकरा आणि दीर्घ विलंबामुळे शेतकरी तक्रार टाळतात; व्यापारी बहुधा परराज्यात असतात.

सध्याच्या व्यवस्था आणि उरलेली पोकळी

व्यवस्था	बलस्थान	बांधावरील पोकळी
बाजार समिती आवार	परवानाधारक व्यापारी, वाद वसुली	बहुतेक द्राक्षे आवाराबाहेर विकली जातात
ई-नाम	ऑनलाइन बाजार व्यवहार	आवारातील व्यवहार; बांधावरील विक्री नाही
अपेडा ग्रेपनेट	निर्यातीचा मागोवा	दर्जाचा मागोवा; व्यापाऱ्यांच्या पेमेंटचा नाही
शेतकरी उत्पादक कंपन्या	सभासदांना खात्रीशीर पेमेंट	फक्त स्वतःच्या खरेदीपुरते
पोलीस मोहिमा	पाठपुरावा केल्यास जलद वसुली	नुकसान झाल्यानंतरच सुरू
ॲग्रिस्टॅक फार्मर आयडी	पडताळलेले शेतकरी (महाराष्ट्रात १.३१ कोटी आयडी)	व्यापाऱ्यांची पडताळणी नाही; व्यवहाराचा स्तर नाही

मूळ अंतर्दृष्टी

आवश्यक प्रत्येक घटक आज सार्वजनिक डिजिटल व्यवस्थेत उपलब्ध आहे. उणीव आहे ती त्यांना नेमक्या एका क्षणी जोडणाऱ्या तटस्थ स्तराची : **ट्रक भरून व्यापारी बागेतून निघतो तो क्षण.**

६. उपाय : विश्वासाचे पाच स्तर

विश्वास सेतू तोंडी, रोख-आणि-धनादेशावरील द्राक्ष सौद्याला बागेतच पाच मिनिटांपेक्षा कमी वेळात पडताळलेल्या, लेखी आणि पैशांची हमी असलेल्या व्यवहारात बदलतो. भाव ठरवण्याची पद्धत मात्र बदलत नाही.

#	स्तर	काय करतो
१	व्यापारी पासपोर्ट	कोणत्याही सौद्यापूर्वी खात्रीशीर ओळख : डिजिलॉकरमधील कागदपत्रे, पॅन, जीएसटी, बँक खाते पडताळणी, प्रत्यक्ष फोटो, वाहन तपशील आणि स्थानिक जामीनदार.
२	विश्वास गुणांक	पडताळलेल्या पेमेंट इतिहासावर आणि सार्वजनिक जोखीम संकेतांवर आधारित ० ते १०० गुण, जे शेतकऱ्याला सौद्यापूर्वी दिसतात.
३	सौदा पत्र	डिजिटल करार : जात, दर्जा, वजन, भाव, आगाऊ रक्कम आणि पैसे देण्याची तारीख; दोन्ही बाजूंनी मंजूर करून मराठी PDF स्वरूपात पाठवला जातो.
४	पेमेंट हमी	माल भरण्यापूर्वी नियमन असलेल्या साधनांद्वारे (एस्क्रो, बँक गॅरंटी, यूपीआय ब्लॉक, ई-नॅक) काही किंवा संपूर्ण रक्कम सुरक्षित.
५	थकबाकी कारवाई	पैसे चुकल्यास स्मरणपत्रे, हमी वसुली, व्यापाऱ्यावर सर्वांना दिसणारी बंदी आणि कायदेशीर तक्रारीसाठी तयार फाइल.

रचनेची तत्त्वे

- **सध्याच्या व्यापाराशी जुळवून घेणे.** शेतकरी आणि व्यापारी आजसारखाच सौदा करतात; प्लॅटफॉर्म फक्त नोंद आणि हमी देतो.
- **मराठी, व्हॉट्सअॅप आणि आवाज प्रथम.** शेतकऱ्यांसाठी नवीन अॅप नाही; सीएससी व एफपीओ केंद्रांवर मदत.
- **सार्वजनिक डिजिटल व्यवस्थांवर आधारित.** अॅग्रिस्टॅक, डिजिलॉकर, यूपीआय, ई-नॅक, एनईएसएल, सीएससी : कमी खर्च आणि आधीच विश्वासार्ह.
- **व्यापाऱ्यांनाही न्याय.** हरकतीची मुदत आणि पुराव्यानंतरच थकबाकीची नोंद; नोंदीविरुद्ध दाद मागता येते व ती काढता येते.
- **गोपनीयता रचनेतच.** आधार क्रमांक साठवला जात नाही; डीपीडीपी कायद्यानुसार प्रत्येक वापरासाठी संमती.
- **प्लॅटफॉर्म कधीही पैसे ठेवत नाही.** सर्व रक्कम नियमन असलेल्या बँका व पेमेंट संस्थांकडे राहते.

७. व्यवहार कसा होतो

खालील प्रत्येक टप्पा बागेतच, भरलेल्या क्रेटशेजारी उभे राहून, साध्या अँड्रॉइड फोनवर किंवा सीएससी चालकाच्या मदतीने पूर्ण करता येतो.

	टप्पा	काय होते
१	**एकदाच नोंदणी**	शेतकरी व्हॉट्सअॅपवर अॅग्रिस्टॅक फार्मर आयडी व बँक खात्याने एकदाच नोंदणी करतो. व्यापारी हंगामापूर्वी पडताळणी करून पासपोर्ट मिळवतो.
२	**भाव ठरवणे**	शेतकरी आणि व्यापारी आजसारखाच प्रति किलो भाव ठरवतात.
३	**व्यापाऱ्याची तपासणी**	शेतकरी व्यापाऱ्याचा QR पासपोर्ट स्कॅन करतो आणि त्याचा फोटो, गुणांक, बॅज व कोणती थकबाकी असल्यास ती पाहतो.
४	**सौदा तयार करणे**	व्यापारी जात, दर्जा, अंदाजे वजन, भाव, आगाऊ रक्कम आणि पैसे देण्याची तारीख नोंदवतो.
५	**शेतकऱ्याची मंजुरी**	शेतकऱ्याला व्हॉट्सअॅपवर मराठी मजकूर व आवाजात सौदा मिळतो आणि तो OTP ने मंजूर करतो.
६	**पेमेंट सुरक्षित**	व्यापाऱ्याची हमी या सौद्यासाठी पुरेशी असल्याची प्रणाली खात्री करते. शेतकऱ्याला हिरवी "पेमेंट सुरक्षित" खूण दिसते. त्यानंतरच माल भरला जातो.
७	**वजन व रक्कम निश्चित**	वजनकाट्याच्या पावतीचा फोटो घेतला जातो; अंतिम वजन व रक्कम निश्चित होते; दोघांना सही केलेली PDF मिळते.
८	**पैसे मिळणे**	ठरलेल्या तारखेला किंवा आधी व्यापारी पैसे देतो, अन्यथा सुरक्षित रक्कम थेट शेतकऱ्याला दिली जाते. व्यापाऱ्याचा गुणांक वाढतो.

काही अडचण आल्यास

केव्हा	काय होते
माल भरल्यापासून ४८ तासांत	व्यापारी फोटोसह दर्जा किंवा वजनाबाबत हरकत घेऊ शकतो. वाद नसलेली रक्कम दिलीच जाते.
७ दिवसांत	गाव पातळीवरील समिती (संघ प्रतिनिधी, एफपीओ सदस्य, तटस्थ व्यापारी) वाद मिटवते.
तारीख चुकल्यास	हमी किंवा एस्क्रो रक्कम आपोआप शेतकऱ्याच्या नावे वापरली जाते.
रक्कम अपुरी असल्यास	व्यापाऱ्याचा पासपोर्ट गोठवला जातो; प्रत्येक शेतकऱ्याला लाल "पेमेंट थकित" सूचना दिसते.
त्याच दिवशी	तक्रार फाइल तयार होते : खात्रीशीर ओळख, सही केलेला सौदा, वजनकाटा पावती, पेमेंट नोंदी व घटनाक्रम; बाजार समिती, पोलीस किंवा न्यायालयासाठी तयार.

८. व्यापारी विश्वास गुणांक

आज ज्या गोष्टीचा अनुभव फसवणूक झाल्यावरच येतो, ती गोष्ट विश्वास गुणांक प्रत्येक शेतकऱ्याला एका नजरेत दाखवतो : हा व्यापारी पैसे देतो की नाही. याच गुणांकावरून व्यापाऱ्याला किती हमी ठेवावी लागेल हे ठरते, त्यामुळे चांगल्या वर्तनाचे बक्षीस म्हणजे कमी अडकलेली रक्कम.

गुणांक कसा ठरतो

घटक	भार	संकेत
पेमेंटचा इतिहास	४०	वेळेवर पेमेंट, उशिराचे दिवस, कमी पेमेंट, हरलेले वाद
पडताळणीची खोली	२५	डिजिलॉकर ओळख, पॅन, जीएसटी, बँक खाते, जामीनदार, संघाची प्रत्यक्ष भेट
सार्वजनिक जोखीम संकेत	१५	जीएसटी नोंदणी स्थिती, न्यायालयीन प्रकरणे, प्रतिकूल बातम्या, कंपनी स्थिती
अनुभव व व्यवहार	१०	प्लॅटफॉर्मवरील हंगाम, पैसे दिलेले शेतकरी, एकूण चुकती रक्कम
शेतकऱ्यांचा अभिप्राय	१०	फक्त पूर्ण व पैसे मिळालेल्या सौद्यांनंतरचे मूल्यांकन

हे भार प्रस्तावित असून पायलट काळात बागायतदार संघासोबत निश्चित केले जातील.

श्रेणी

श्रेणी	गुण	शेतकऱ्याला दिसते	आवश्यक हमी
सोनेरी	८०–१००	हिरवा बॅज	माल भरण्यापूर्वी २५% + उर्वरित रकमेसाठी ई-नॅक
रुपेरी	६०–७९	निळा बॅज	माल भरण्यापूर्वी ५०% + उर्वरित रकमेसाठी ई-नॅक
कांस्य / नवीन	४०–५९	राखाडी बॅज	माल भरण्यापूर्वी १००%
सावधान	४० पेक्षा कमी	नारिंगी इशारा	१००% + संघाकडून आढावा
थकबाकीदार	कोणतीही थकबाकी	लाल सूचना	रक्कम चुकती होईपर्यंत व्यवहार बंद

- **नवीन व्यापारी :** जामीनदारासह पडताळणी झालेला नवीन व्यापारी ५० गुणांपासून सुरुवात करतो आणि पूर्ण हमी ठेवून लगेच खरेदी करू शकतो.
- **खोटे अभिप्राय नाहीत :** फक्त पूर्ण व नोंदवलेल्या सौद्यांचेच मूल्यांकन करता येते.
- **प्रत्येक बदलाचे कारण :** गुणांकातील प्रत्येक बदलाचे कारण व्यापाऱ्याला दिसते आणि तो त्याविरुद्ध दाद मागू शकतो.
- **सुधारण्याची संधी :** थकबाकी पूर्ण चुकती केल्यास कालांतराने गुणांक पुन्हा वाढतो.

९. पेमेंट हमी

पेमेंट हमी हा या उपायाचा गाभा आहे : द्राक्षे बागेतून निघण्यापूर्वीच नियमन असलेल्या बँकिंग साधनांद्वारे व्यापाऱ्याचे पैसे सुरक्षित केले जातात. **प्लॅटफॉर्म स्वतः कोणाचेही पैसे ठेवत नाही.**

प्रत्यक्ष मर्यादा

यूपीआय रक्कम राखीव ठेवण्याची सुविधा (यूपीआय रिझर्व्ह पे) सर्वात सोयीची आहे, परंतु सेवा पुरवठादारांनुसार तिची मर्यादा साधारण ₹१०,००० ते ₹१ लाख प्रति ब्लॉक असून ती ९० दिवसांपर्यंत राखता येते. द्राक्षांचे सौदे अनेकदा काही लाख रुपयांचे असतात, म्हणून विश्वास सेतू सौद्याच्या आकारानुसार व व्यापाऱ्याच्या श्रेणीनुसार विविध पर्याय देतो.

साधन	कसे काम करते	कशासाठी उपयुक्त
यूपीआय रिझर्व्ह पे	व्यापारी स्वतःच्या खात्यात रक्कम राखीव ठेवतो; पेमेंटच्या दिवशी ती शेतकऱ्याला जाते	आगाऊ रक्कम, लहान सौदे
हंगामी एस्क्रो खाते	व्यापारी भागीदार बँकेतील एस्क्रो खात्यात आधीच रक्कम जमा करतो; प्रत्येक सौद्यासाठी त्यातील भाग राखला जातो आणि ठरलेल्या तारखेला शेतकऱ्याला दिला जातो	बहुतेक सौदे
इलेक्ट्रॉनिक बँक गॅरंटी	व्यापाऱ्याची बँक शेतकऱ्यांच्या विश्वस्त संस्थेच्या (एफपीओ किंवा संघ ट्रस्ट) नावे डिजिटल गॅरंटी देते; थकबाकी झाल्यास ती वापरली जाते	मोठे, प्रस्थापित व्यापारी
ई-नॅक मँडेट	पुढच्या तारखेच्या धनादेशाऐवजी ठरलेल्या तारखेला आपोआप रक्कम कापली जाते; अयशस्वी झाल्यास लगेच कळते	सोनेरी व रुपेरी व्यापारी
शेतकरी सुरक्षा निधी	प्रत्येक सौद्यावरील अल्प शुल्कातून सामूहिक निधी; वसुली होईपर्यंत ठराविक मर्यादेपर्यंत थकबाकीची भरपाई	सर्व सौद्यांसाठी अंतिम आधार
व्यापार पत विमा	हप्त्याच्या बदल्यात विमा कंपनी न मिळालेल्या पैशांची भरपाई करते	विस्ताराच्या टप्प्यात

पैसे देण्याची कमाल मुदत सध्याच्या पद्धतीप्रमाणेच १५ दिवस आहे. लवकर पैसे दिल्यास गुणांक वाढतो आणि पुढे कमी हमी ठेवावी लागते. **म्हणूनच प्रामाणिक व्यापारी स्वतःहून सहभागी होतील.**

१०. तुमच्यासाठी याचा अर्थ

विश्वास सेतू तेव्हाच यशस्वी होईल जेव्हा प्रत्येक घटकाला ठोस फायदा मिळेल. खाली तुमचा गट शोधा.

द्राक्ष उत्पादक शेतकरी

तुम्हाला काय मिळेल

- माल देण्यापूर्वीच व्यापारी खरा आणि विश्वासार्ह असल्याची खात्री
- भाव आणि तारीख असलेला सही केलेला लेखी सौदा
- गाडी भरण्यापूर्वीच पैशांची हमी
- अडचण आल्यास तत्काळ सूचना आणि तक्रारीसाठी तयार फाइल
- पूर्णपणे मोफत, व्हॉट्सॲपवर मराठीत

आमची विनंती

- फार्मर आयडीने एकदा नोंदणी करा
- प्रत्येक विक्रीची नोंद करा
- पडताळणी झालेल्या व्यापाऱ्यांना प्राधान्य द्या

व्यापारी व निर्यातदार

तुम्हाला काय मिळेल

- चांगला माल व शेतकऱ्यांचा विश्वास मिळवून देणारा पडताळणी बॅज
- गुणांक वाढेल तशी कमी आगाऊ रक्कम
- खोट्या वजन किंवा दर्जाच्या दाव्यांपासून संरक्षण
- गावोगाव व जिल्ह्याबाहेरही चालणारी प्रतिष्ठा
- पायलट हंगामात कोणतेही शुल्क नाही

आमची विनंती

- एकदा पासपोर्ट पडताळणी करा
- श्रेणीनुसार पेमेंट हमी ठेवा
- ठरलेल्या तारखेपर्यंत प्लॅटफॉर्मवरून पैसे द्या

महाराष्ट्र राज्य द्राक्ष बागायतदार संघ

तुम्हाला काय मिळेल

- शेतकऱ्यांनी फार पूर्वी सुचवलेली व्यापारी नोंदणी प्रत्यक्षात
- व्यापारी व शासनाशी चर्चेसाठी थकबाकीची प्रत्यक्ष माहिती
- सभासदांसाठी जलद व न्याय्य वाद निवारण
- शेतकरी उत्पन्न सुरक्षेत संघाचे नेतृत्व

आमची विनंती

- पायलटला पाठिंबा आणि सभासदांपर्यंत पोहोच
- गाव वाद समितीसाठी प्रतिनिधी
- बैठकांमध्ये नोंदणी शिबिरे

शेतकरी उत्पादक कंपन्या व सहकारी संस्था

तुम्हाला काय मिळेल

- एफपीओबाहेर विक्री करणाऱ्या सभासदांचे संरक्षण
- सामूहिक हमीसाठी विश्वस्त म्हणून भूमिका
- सामूहिक विक्री नियोजनासाठी माहिती

आमची विनंती

- विश्वस्त किंवा नोंदणी केंद्र म्हणून काम
- सभासदांना नोंदणीसाठी प्रोत्साहन

सीएससी चालक व कृषी सखी

तुम्हाला काय मिळेल	आमची विनंती
• नवीन सशुल्क सेवा : नोंदणी व सौदा नोंदीसाठी मदत • गावाच्या अर्थव्यवस्थेत विश्वासाची भूमिका	• स्मार्टफोन नसलेल्या शेतकऱ्यांना मदत • हंगामापूर्वी छोटे प्रशिक्षण

पोलीस

तुम्हाला काय मिळेल	आमची विनंती
• तक्रारीसोबत ओळख, सही केलेला करार व पेमेंट नोंदी असे संपूर्ण पुरावे • व्यापारी राज्याबाहेर जाण्यापूर्वीच सूचना • वारंवार होणाऱ्या फसवणुकीत घट	• तक्रारींवर तत्काळ कारवाई • पायलटसाठी प्रत्येक ठाण्यात नोडल अधिकारी

जिल्हा प्रशासन, कृषी विभाग व बाजार समिती

तुम्हाला काय मिळेल	आमची विनंती
• तालुकानिहाय थकबाकीची प्रत्यक्ष माहिती • काढणी हंगामात शेतकऱ्यांचा त्रास कमी • इतर पिके व जिल्ह्यांसाठी आदर्श मॉडेल	• पायलटला मान्यता • ॲग्रिस्टॅक व डिजिलॉकर जोडणीसाठी सहकार्य • व्यापारी नोंदणीसाठी मार्गदर्शक सूचनांचा विचार

बँका व पेमेंट भागीदार

तुम्हाला काय मिळेल	आमची विनंती
• न मिळालेल्या पैशांमुळे होणारी पीककर्ज थकबाकी कमी • एस्क्रो, गॅरंटी व मँडेटचा नवीन व्यवसाय • प्राधान्य क्षेत्र व आर्थिक समावेशनात योगदान	• एस्क्रो खाते, ई-बँक गॅरंटी व ई-नॅक सुविधा • पायलट जोडणीसाठी सहकार्य

११. सुरक्षा : कायदा, गोपनीयता आणि न्याय

हा उपक्रम सध्याच्या कायद्यांच्या चौकटीतच चालतो, त्यामुळे सुरुवात करण्यासाठी नवीन कायद्याची गरज नाही. खालील सर्व कायदेशीर मुद्दे सुरुवातीपूर्वी वकिलांकडून तपासून घेतले जातील.

विषय	दृष्टिकोन
डिजिटल सौद्याची वैधता	माहिती तंत्रज्ञान कायदा, २००० नुसार इलेक्ट्रॉनिक करार वैध आहेत. प्रत्येक सौदा OTP किंवा ई-स्वाक्षरीने मंजूर व वेळेची नोंद असलेला असतो, आणि बदल करता न येणाऱ्या नोंदी भारतीय साक्ष्य अधिनियम, २०२३ नुसार पुरावा म्हणून ग्राह्य ठरतात.
फौजदारी उपाय	तक्रार फाइलमधील तथ्ये फसवणूक (भारतीय न्याय संहिता कलम ३१८), फौजदारी विश्वासघात (कलम ३१६), धनादेश न वटणे (निगोशिएबल इन्स्ट्रुमेंट्स कायदा कलम १३८) किंवा ई-मँडेट अयशस्वी होणे (पेमेंट अँड सेटलमेंट सिस्टिम्स कायदा कलम २५) यांच्याशी जोडली जातात.
पैशांची हाताळणी	प्लॅटफॉर्म कधीही पैसे ठेवत नाही. एस्क्रो व गॅरंटी बँका किंवा रिझर्व्ह बँकेने अधिकृत केलेल्या पेमेंट ॲग्रिगेटरकडे राहतात.
आधार	आधार क्रमांक घेतला किंवा साठवला जात नाही. ओळख संमतीने शेअर केलेल्या डिजिलॉकर कागदपत्रांमधून घेतली जाते.
वैयक्तिक माहिती (डीपीडीपी कायदा, २०२३)	मराठी व इंग्रजी संमती सूचना; किमान माहिती; साठवणुकीची मर्यादा; माहिती पाहणे व दुरुस्त करण्याचा हक्क; माहिती गळतीची सूचना; नामनिर्दिष्ट तक्रार निवारण अधिकारी.
व्यापाऱ्यांना न्याय	हरकतीची मुदत संपल्यानंतर फक्त खात्रीशीर तथ्येच दाखवली जातात (उदा. "अमुक तारखेपासून इतकी रक्कम थकित"); पैसे चुकते होताच सूचना काढली जाते.
पत माहिती संस्था नाही	विश्वास गुणांक फक्त प्लॅटफॉर्मवरील व्यवहारातील भागीदारांनाच दिसतो; तो कर्ज देणाऱ्या संस्थांना दिला जात नाही.
सायबर सुरक्षा	माहितीची साठवणूक भारतातच; सीईआरटी-इनला घटनांची वेळेत सूचना; दरवर्षी स्वतंत्र सुरक्षा तपासणी.

१२. तंत्रज्ञान

विश्वास सेतू फक्त एक छोटा, मुक्त-स्रोत (ओपन-सोर्स) गाभा तयार करतो. ओळख, पेमेंट, गॅरंटी आणि संदेशवहन या सर्व सेवा सध्याच्या सार्वजनिक डिजिटल व्यवस्थांमधूनच घेतल्या जातात.

वापरकर्ते	**शेतकरी :** व्हॉट्सॲप मजकूर व मराठी आवाज · **सीएससी / एफपीओ केंद्र :** नोंदणीसाठी मदत · **व्यापारी :** पासपोर्ट, सौदा व पेमेंट ॲप · **अधिकारी :** पोलीस, बाजार समिती व जिल्हाधिकारी डॅशबोर्ड
मुख्य प्लॅटफॉर्म	**व्यापारी पासपोर्ट** (केवायसी, जामीनदार, QR बॅज) · **सौदा व ई-स्वाक्षरी** (करार, OTP, वजनकाटा पावती) · **विश्वास गुणांक यंत्रणा** · **पेमेंट व्यवस्थापन** (एस्क्रो, गॅरंटी, ई-नॅक, यूपीआय) · **थकबाकी व प्रकरण यंत्रणा** (सूचना, बंदी, तक्रार फाइल) · **नोंद तिजोरी** (बदल न करता येणाऱ्या नोंदी, संमती)
सार्वजनिक डिजिटल व्यवस्था	**ॲग्रिस्टॅक** (पडताळलेला फार्मर आयडी) · **डिजिलॉकर** (व्यापाऱ्यांची कागदपत्रे) · **बँका व पेमेंट ॲग्रिगेटर** (एस्क्रो, यूपीआय रिझर्व्ह पे, ई-नॅक) · **एनईएसएल** (डिजिटल बँक गॅरंटी, ई-स्टॅम्प) · **सार्वजनिक नोंदी** (जीएसटी, ई-कोर्ट्स, एमसीए) · **व्हॉट्सॲप व भाषिणी** (मराठी मजकूर व आवाज)

स्तर	निवड
शेतकरी संपर्क	व्हॉट्सॲप बिझनेस API, एसएमएस व मिस्ड-कॉल पर्याय; मराठी आवाजासाठी शासनाची भाषिणी सेवा
व्यापारी व अधिकारी ॲप	कमी किमतीच्या फोनवरही चालणारे हलके अँड्रॉइड / वेब ॲप
बॅकएंड	मुक्त-स्रोत सेवा, PostgreSQL डेटाबेस आणि देय तारखेनुसार कारवाईसाठी विश्वासार्ह वर्कफ्लो यंत्रणा
वजनकाटा पावती	वेळ व GPS नोंदीसह फोटो; मुक्त-स्रोत OCR द्वारे अंतिम वजन वाचले जाते
होस्टिंग	भारतातील MeitY-मान्यताप्राप्त क्लाउडवर, काढणी हंगामातील गर्दीनुसार क्षमता

१३. नाशिक पायलट आणि पुढील वाटचाल

पायलट २०२६–२७ च्या द्राक्ष हंगामात **निफाड, दिंडोरी आणि नाशिक तालुक्यांत** होईल. या तीन तालुक्यांत जिल्ह्यातील ४९,००० हेक्टरहून अधिक द्राक्ष क्षेत्र आहे आणि २०२३ व २०२६ ची नोंदवलेली प्रकरणे इथेच घडली.

१,०००	१५०	३,०००	३०
शेतकरी	पडताळलेले व्यापारी	नोंदवलेले सौदे	गावे

टप्पा	कालावधी	काय होईल	पुढील टप्प्याची अट
०. पडताळणी	ऑक्टो–नोव्हें २०२६	शेतकरी व व्यापाऱ्यांच्या मुलाखती; संघाचा पाठिंबा; कायदेशीर तपासणी; भागीदार बँक	पाठिंबा पत्र, बँकेची तत्त्वतः मान्यता, कायदेशीर मंजुरी
१. निर्मिती	नोव्हें–डिसें २०२६	व्हॉट्सॲप बॉट, व्यापारी ॲप, केवायसी, सौदा, एस्क्रो जोडणी, गुणांक, डॅशबोर्ड	२० यशस्वी चाचणी सौदे
२. पायलट हंगाम	जाने–एप्रिल २०२७	गावोगावी नोंदणी शिबिरे, काढणी हंगामात मदत क्रमांक, साप्ताहिक आढावा	९५% पेक्षा जास्त वेळेवर पेमेंट; १०० पेक्षा अधिक सक्रिय व्यापारी
३. मूल्यमापन	मे–ऑग २०२७	स्वतंत्र मूल्यमापन; सार्वजनिक अहवाल; राज्य शासनाला प्रस्ताव	सकारात्मक मूल्यमापन
४. जिल्हा विस्तार	२०२७–२८ हंगाम	नाशिकचे सर्व द्राक्ष तालुके, सांगली व सोलापूर; कांदा व डाळिंब	स्वावलंबी शुल्क मॉडेल
५. राज्य विस्तार	२०२८ पासून	ॲग्रिस्टॅकशी जोडलेली राज्याची डिजिटल सार्वजनिक सेवा; काढणी मजुरांची मजुरी	—

नाशिकपासूनच सुरुवात का?

उपक्रम प्रमुख मूळचे नाशिकचेच असल्याने स्थानिक भाषा, संबंध आणि द्राक्ष व्यापार प्रत्यक्ष कसा चालतो याची जाण आहे. जिल्ह्यात या समस्येचे प्रमाण सर्वाधिक आहे, सक्रिय बागायतदार संघ आहे, वसुली मोहिमांचा अनुभव असलेले पोलीस दल आहे, आणि महाराष्ट्राने देशात सर्वाधिक ॲग्रिस्टॅक फार्मर आयडी दिले आहेत.

१४. परिणाम, खर्च आणि शाश्वतता

यश कसे मोजणार

निकष	पायलट उद्दिष्ट
ठरलेल्या तारखेपर्यंत पूर्ण पैसे मिळालेले सौदे	९५% पेक्षा जास्त
काढणीपासून पेमेंटपर्यंत सरासरी दिवस	१५ दिवस किंवा कमी
थकलेली रक्कम वसूल होण्याचा कालावधी	३० दिवसांपेक्षा कमी (आज महिने किंवा वर्षे)
दुसरी फसवणूक करण्यापूर्वीच रोखलेले वारंवार थकबाकीदार	१००%
पुन्हा वापरण्यास इच्छुक शेतकरी	८०% पेक्षा जास्त
नोंदणी केलेल्या महिला शेतकरी	नोंद ठेवून अहवाल

पायलट खर्च (अंदाजे)

बाब	रक्कम (₹)
प्लॅटफॉर्म निर्मिती : व्हॉट्सॲप बॉट, व्यापारी ॲप, जोडण्या, डॅशबोर्ड (३ महिने, मुक्त-स्रोत)	५,००,०००
क्लाउड, संदेश, केवायसी, बँक पडताळणी व ई-स्वाक्षरी खर्च (एक हंगाम)	१,५०,०००
५ महिन्यांसाठी दोन क्षेत्र समन्वयक	२,५०,०००
नोंदणी शिबिरे, छापील QR पासपोर्ट, मराठी आवाज सामग्री	७५,०००
कायदेशीर तपासणी व सुरक्षा ऑडिट	७५,०००
आकस्मिक खर्च	५०,०००
एकूण	**११,००,०००**

पायलटनंतर

- **शेतकऱ्यांना कधीही शुल्क नाही.**
- **व्यापारी** प्रत्येक सौद्यावर अल्प शुल्क देतील (उदा. रकमेच्या ०.१–०.२५%, म्हणजे ₹५ लाखांच्या सौद्यावर सुमारे ₹५००–१,२५०); त्याबदल्यात कमी हमी आणि पडताळलेल्या खरेदीदारांना प्राधान्य देणाऱ्या शेतकऱ्यांपर्यंत पोहोच.
- **भागीदार बँका** एस्क्रो व गॅरंटी सेवांच्या उत्पन्नात वाटा देतील.
- **सीएससी चालकांना** प्रति सौदा मदत शुल्क मिळेल, म्हणजे ग्रामीण रोजगार.
- **शासनाने** राज्याची डिजिटल सार्वजनिक सेवा म्हणून स्वीकारल्यास व्यापक विस्तारासाठी निधी मिळू शकतो.

१५. जोखीम आणि व्यवस्थापन

सर्वात मोठी जोखीम तंत्रज्ञानाची नाही; व्यापारी ही व्यवस्था स्वीकारतील का, ही आहे. वरील बहुतेक रचना प्रामाणिक व्यापाऱ्यांना सहभागी होणे फायदेशीर वाटावे यासाठीच केली आहे.

जोखीम	व्यवस्थापन
व्यापारी सहभागी होण्यास नकार देतात	बॅज हवा असलेल्या विश्वासार्ह व्यापाऱ्यांपासून सुरुवात; संघपातळीवर पडताळलेल्या खरेदीदारांना प्राधान्य; चांगल्या गुणांकाला कमी हमी; पायलट काळात शुल्क नाही
खरेदीदार गमावण्याची शेतकऱ्यांना भीती	संघामार्फत गावनिहाय सामूहिक सहभाग, जेणेकरून कोणताही शेतकरी एकटा पडणार नाही
डिजिटल साक्षरतेचा अभाव	व्हॉट्सअॅप व मराठी आवाज, सीएससी व एफपीओ मदत, QR पासपोर्ट, काढणी हंगामात मदत क्रमांक
शेतकऱ्यांकडून हरकतींचा गैरवापर	वजनकाटा पावतीचे फोटो, ४८ तासांची हरकत मुदत, गाव समिती; व्यापाऱ्यांचेही संरक्षण
बँक भागीदारी मंद गतीने	सहकारी बँक किंवा परवानाधारक पेमेंट अॅग्रिगेटरपासून सुरुवात; पर्याय म्हणून यूपीआय रिझर्व्ह पे
सूचनांवर कायदेशीर आव्हान	फक्त तथ्ये, नोंदणीच्या वेळी संमती, हरकत व दुरुस्ती प्रक्रिया, कायदेशीर तपासणी
माहिती गळती	आधार क्रमांक नाही, एन्क्रिप्शन, भारतातच साठवणूक, स्वतंत्र तपासणी
एखाद्या गटाचे वर्चस्व	शेतकरी, व्यापारी, बँक व स्वतंत्र सदस्यांचे तटस्थ मंडळ; प्रसिद्ध नियमावली

१६. नेहमी विचारले जाणारे प्रश्न

प्रश्न : शेतकऱ्याला काही शुल्क द्यावे लागेल का?

उत्तर : नाही. शेतकऱ्यांसाठी ही सेवा कायम मोफत आहे.

प्रश्न : स्मार्टफोन आवश्यक आहे का?

उत्तर : नाही. साध्या व्हॉट्सॲप फोनवर चालते; फोन नसल्यास सीएससी किंवा एफपीओ केंद्र मदत करेल.

प्रश्न : भाव ठरवण्याची पद्धत बदलेल का?

उत्तर : नाही. भाव पूर्वीप्रमाणेच ठरतो; प्लॅटफॉर्म फक्त सौद्याची नोंद आणि हमी देतो.

प्रश्न : पैसे कोणाकडे राहतात?

उत्तर : नियमन असलेल्या बँका किंवा रिझर्व्ह बँकेने अधिकृत केलेल्या पेमेंट संस्थांकडे. विश्वास सेतू कधीही पैसे ठेवत नाही.

प्रश्न : माल खरोखर खराब असेल तर?

उत्तर : व्यापारी ४८ तासांत फोटोसह हरकत घेऊ शकतो. गाव समिती निर्णय घेते; वाद नसलेली रक्कम दिलीच जाते.

प्रश्न : माझा आधार क्रमांक साठवला जातो का?

उत्तर : नाही. आधार क्रमांक कधीही घेतला किंवा साठवला जात नाही.

प्रश्न : व्यापारी हे का स्वीकारतील?

उत्तर : पडताळणी झालेल्या व्यापाऱ्यांना शेतकऱ्यांचा विश्वास मिळतो आणि गुणांक वाढल्यावर आजच्या आगाऊ रकमेपेक्षा कमी रक्कम हमी म्हणून ठेवावी लागते.

प्रश्न : हे पोलीस किंवा न्यायालयाची जागा घेते का?

उत्तर : नाही. बहुतांश फसवणूक आधीच टाळते आणि झाल्यास पहिल्याच दिवशी पोलीस व न्यायालयाला संपूर्ण पुरावे देते.

१७. सहभागी कसे व्हावे

तुम्ही असाल तर...	पुढील पाऊल
द्राक्ष उत्पादक	इच्छा नोंदवा; गावातील नोंदणी शिबिरात सहभागी व्हा
व्यापारी / निर्यातदार	पहिल्या पडताळणी झालेल्या व्यापाऱ्यांमध्ये सहभागी होण्यासाठी अर्ज करा
संघ / एफपीओ	पायलटला पाठिंबा द्या; वाद समिती सदस्य व नोंदणी केंद्र सुचवा
सीएससी चालक	नोंदणी सहाय्यक भागीदार म्हणून नाव नोंदवा
बँक / पेमेंट कंपनी	एस्क्रो, गॅरंटी व ई-नॅक भागीदारीवर चर्चा करा
पोलीस / प्रशासन	नोडल अधिकारी नेमा; पायलटला मान्यता द्या

उपक्रमाशी संपर्क

भगवान सहाणे, उपक्रम प्रमुख

फोन / व्हॉट्सॲप : **+९१ ७०२०९ ०५८८७**

ई-मेल : **bhagwansahane89@gmail.com**

पत्ता : **नाशिक, महाराष्ट्र**

सहभाग इच्छापत्र

कृपया हे इच्छापत्र भरून उपक्रम चमूकडे प्रत्यक्ष द्या किंवा व्हॉट्सॲपवर फोटो पाठवा.

पूर्ण नाव	______________________
संस्था (असल्यास)	______________________
पद / भूमिका	______________________
गाव / तालुका	______________________
मोबाईल / व्हॉट्सॲप	______________________
ई-मेल	______________________

मी आहे :

- ☐ द्राक्ष उत्पादक
- ☐ व्यापारी / निर्यातदार
- ☐ संघ / शेतकरी कंपनी
- ☐ सीएससी चालक
- ☐ बँक / पेमेंट कंपनी
- ☐ शासन / पोलीस
- ☐ इतर

मला इच्छा आहे :

- ☐ पायलटमध्ये सहभागी होणे
- ☐ उपक्रमाला पाठिंबा देणे
- ☐ भागीदार होणे (बँक, एफपीओ, सीएससी)
- ☐ स्वयंसेवक / सल्लागार म्हणून काम
- ☐ नियमित माहिती मिळवणे
- ☐ चमूची प्रत्यक्ष भेट

सूचना / अभिप्राय :

____

____

____

वरील माहिती फक्त विश्वास सेतू संदर्भात माझ्याशी संपर्क साधण्यासाठी वापरण्यास माझी संमती आहे.

सही

दिनांक

१८. संदर्भ

नाशिकमधील द्राक्ष अर्थव्यवस्था आणि फसवणूक प्रकरणांची माहिती खालील प्रसिद्ध स्रोतांमधून घेतली आहे (ऑक्टोबर २०२६ पर्यंत).

स्रोत	कुठे पाहाल
फ्रेशप्लाझा : २०२५–२६ हंगामात भारतीय द्राक्ष निर्यातीत ९.६% घट	freshplaza.com/europe/article/9837129
मिलेनियम पोस्ट : नाशिकच्या द्राक्षबागांमधून	millenniumpost.in/sundaypost/beacon/from-the-vineyards-of-nashik-497382
फ्रूटनेट : बदलासाठी भारतीय उत्पादक एकत्र	fruitnet.com/asiafruit/indian-growers-rally-for-change/179277.article
द बेटर इंडिया : नाशिकच्या पोलीस अधिकाऱ्यांमुळे शेतकऱ्यांना ₹२ कोटी परत (ऑक्टो २०२०)	thebetterindia.com/239545
ॲग्रोवन : नाशिकच्या द्राक्ष उत्पादकांचे ₹६५ लाख परत (सप्टें २०२६)	agrowon.esakal.com/agro-special/nashik-grape-farmers-65-lakh-pending-payment-cleared-rat16
ई-सकाळ : ओझर पोलिसांची वसुली (सप्टें २०२६)	esakal.com/uttar-maharashtra/nashik
देशदूत : निफाड ₹१.४० कोटी फसवणूक प्रकरणी अटक	deshdoot.com/nashik-crime-ozer-police-arrest-businessman-for-defrauding-farmers
लोकमत टाइम्स : नाशिकच्या शेतकऱ्यांची ₹१४.३३ लाखांची फसवणूक	lokmattimes.com/nashik
न्यूज१८ मराठी : सांगलीतील द्राक्ष उत्पादकाची ₹२४ लाखांची फसवणूक (२०२६)	news18marathi.com/crime
नवराष्ट्र : विटा येथे द्राक्ष उत्पादकाची ₹१६ लाखांची फसवणूक	navarashtra.com/crime
पीआरएस इंडिया : महाराष्ट्र कृषी कायदे सुधारणा विधेयक, २०२१	prsindia.org/bills/state-legislative-briefs
आयजेएसडीआर : महाराष्ट्रातील कृषी पणन सुधारणांचा परिणाम	ijsdr.org/papers/IJSDR2507135.pdf
लोकसभा अतारांकित प्रश्न ४९० : शेतकऱ्यांना डिजिटल ओळख (फेब्रु २०२६)	eparlib.sansad.in
पाइन लॅब्स, सेतू व पेयू : यूपीआय रिझर्व्ह पे मर्यादा	pinelabs.com · docs.setu.co · docs.payu.in

ही पुस्तिका प्रस्तावित उपक्रमाचे वर्णन करते. पायलटची उद्दिष्टे, खर्च आणि भागीदारी चर्चेसाठीचे प्रस्ताव आहेत; उल्लेख केलेल्या संस्था प्रस्तावित भागीदार आहेत, निश्चित नाहीत. कायदेशीर मुद्दे तज्ज्ञांच्या तपासणीच्या अधीन आहेत.